

Două piese de Tudor Popescu:

„Scaunul“ și „Cuibul“*

Despre dramaturgia lui Tudor Popescu, abia se începe a se vorbi și scrie. Astăzi, ei se numără printre autorii mult „jucăți“, chiar en vogue, am spune; dar scriitorul e realmente interesant, prin modul său lipsit de complexe de a aborda actualitatea. Tudor Popescu scrie o comedie sui generis, de fapt, o falsă comedie, în care schema este sacrificată în favoarea incisivității, iar tonul îl dau modalitățile satirei, caricaturii, parodiei. Autorul este un moralist plin de vervă, care distribuie aproape fabulistic încălcătura „negativă“ a personajelor, atribuindu-le o funcție certă în compoziția întregului. Piesele sale sînt incursiuni analitice în banal; minuțioasa examinare scoate la iveală impostori, parveniți, lingușitori, delatori, ipocriți, toți, purtînd masca zimbitoră a corectitudinii. O alee în Cișmigiu sau un birou de director devin locuri de aprigă confruntare între vechi și nou, între minciună și adevăr, între mistificare și sinceritate. În plus, Tudor Popescu are predilecție pentru a lua în răspăr limbajul fals, clișeele de ședință, flecăreala pretențioasă.

Rezultă, din acest complex de procedee, o comedie fără urmă de dulceață, care, uneori, îngheață risul, precum în finalul piesei *Scaunul*, al cărei dezamăgînt „happy“ nu poate șterge amărăciunea dezvoltărilor, care s-au ținut lanț pe parcursul acțiunii.

Pensionarii antrenati în acest tardiv proces etic sînt confrunțați cu o situație nouă, în care-i pune vîrsta: aceea de a fi egali în fața morții. Superioritatea pe care o conferă exercițiul puterii, ca și complexele de inferioritate de orice natură, se spulberă în fața uniformizării biologice. Ideea nu este, firește, nouă, ea fiind detectabilă, printre altele, în teatrul, mai vechi și mai nou, al absurdului, ca și în unele piese-parabolă, a căror acțiune este plasată în aziluri de bătrîni sau în ospicii.

Nouă, în piesa lui Tudor Popescu, este esența dezbaterii, dezbateri care, folosind mijloacele satirei, nu ajunge să fie greoaie sau ostentativă. Fostul acuzat și fostul judecător stau iarăși față în față, cel dintîi rămînînd, în pofida înscenării a cărei victimă a fost, aceeași personalitate filozofică prominentă, celandat, slăbit, firește, de pierderea

prerogativelor, dar gata să se folosească de un denunțator, spre a da o ultimă lovitură profesorului. Numai că altele sînt vremurile în care spiritele malefice încearcă să reintre în acțiune. Printre cele două personaje — care, după cum se vede, deși ajunse la vîrsta binemeritului odihne, nu duc, nici pe departe, pe aleile parcului, o viață tihnită — se află și o conștiință justițiară, fostul muncitor; acesta nu îngăduie ca evenimentele să ia din nou o întorsătură nefericită. În final, profesorul va întocmi o cerere de reabilitare definitivă.

Cam la alt s-ar mîrgini, se pare, intriga comediei lui Tudor Popescu; ceea ce nu lasă să se întrevadă că, la un asemenea spectacol, s-ar mai și ride. Și, totuși, dramaturgul găsește posibilitatea să fie incisiv în replică. Iată, de pildă, discuția dintre Tudor, fostul muncitor, și Sandu, denunțatorul de ocazie, invidios pe „scaunul“ de odihnă (și de considerație) al profesorului:

„TUDOR: În partid, oamenii s-au înscris din două motive: cei mai mulți din altruism și dăruire pentru semenii; unii, însă, din invidie și ură. Cred că pe noi ne-au adus rațiuni diferite.

SANDU: Care e diferența?

TUDOR: Primii ajung la ideile comunismului din dorința de a-l vedea pe fiecare om fericit. Ceilalți, din invidie că n-au și ei cît cei pe care îi urăsc.

SANDU: Nu te înțeleg.

TUDOR: A doua categorie, dacă se vede la putere, devine periculoasă, hrăpărească, nesătulă, vor să aibă și ei acum, așa cum au avut și ceilalți. Vor case, mașini, viață ușoară, fac ceafa groasă! Primii rămîn niște dăruți luptînd mai departe pînă la sacrificiu, luptînd mai departe pentru oameni“.

Accentele virulente nu lipsesc, în comedia aceasta, în care spectrul bătrîneții nu ia forma degradării în neputință, ci dimpotrivă, este folosit ca un moment, pentru a asigura disputei un orizont de luciditate. Însă moralistul insistă cam mult pe coarda patetică, punîndu-și purtătorul de cuvînt să rostască tirade mustrătoare, într-o scenă retorică, oarecum „lipită“. Această scădere de tonus este compensată, în ansamblu, prin atenția grație a conflictului, prin nuanțele fine, prin privirea pătrunzătoare.

* Jucată și sub titlul *Paradis de ocazie*.

Mai inclinat spre caricatură se arată Tudor Popescu în altă piesă. *Cuibul*, care dă alev-vărata măsură a disponibilităților sale pentru comedie. De data aceasta, autorul creează ti-pologii umane, din câteva trăsături de condei, demascând impostura tocmai prin felul cum o împinge să se desfășoare, până ce alunecă pe panta absurdului. „Cuibul” este o fabri-cuță în care s-a instalat o atmosferă călduță și comodă, sub oblăduirea unui director ce refuză orice inovație. Venirea unui tânăr inginer, care-și spune părerea despre faptul că firma scoate pe piață produse învechite și lipsite de calități funcționale, tulbură liniștea acestui mic paradis. Autorul știe să decupeze clișeele și convenționalismele (aproape toată comedia e o ședință), expunând o veritabilă galerie de variante ale nesincerității: un director-filozof, „preocupat” de instrăinarea omului („Instrăinarea cercului la noi, nu ne lasă singuri, ea instrăinarea burgheză. Instrăinarea noastră are întotdeauna pe cineva alături, în față sau în spate, în orice caz, pe aproape”); un șef cu aprovizionarea, concilian și el ciud e vorba de nerealizări („Eu cred că putem fi umani. Vorba aceea, nu sîntem umani pe banii noștri. De-asta, umanismul nostru este mai mare decît umanismul burghez”); un răspunzător de produc-tivitate, mare meșter în autocritică („To-varăși, o lipsă recunoașcîți e pe jumătate iertată. Eu recunosc dublu, ca să fie iertată)

în întregime... Nu pot să-mi iert, tovarăși, greșelile comise, unele, sub influența ideolo-giei burgheze”); un șef de sector cu experi-ență, ascultat cu respect, despre care aflăm că e „vizat” să fie promovat în Centrală („Problema care se pune în întreprinderea noastră e una de conștiință. Au fost unii tovarăși care-au încercat să rupă problema în două și să minimalizeze tocmai problema etică, deplasînd totul pe competență”); o creatoare de modele, care se plînge că nu i-au fost aduse la timp revistele străine, „după care să copiez modelele noastre origi-nale” — iată victățiile acestui „cuib” al îngă-duinței reciproce. Nu trebuie omisă o tova-rășă Frincu, venită în control tocmai cînd trebuie, care scoatește autoritar printre „pro-bleme de etică”.

Incontestabil, Tudor Popescu are ochi de observator și virtuozitatea caracterologiei co-mice. Îngroșînd tușele, forțînd articulațiile replicii, el pătrunde calm în teritoriul gro-tescului, exploatănd turnura parodică a ati-tudinii personajelor. Tema imposturii, cu di-versitatea formelor ei, pare să-l pasioneze pe acest autor, care-și gîndește piesele alegoric, neomișînd să strecoare, printre rînduri, po-vața de rigoare.

Scaunul și *Cuibul* sînt două piese de luat în considerație în încercarea dramaturgiei noastre de azi de a-și moderniza modalitățile de expresie.

NOTE

La un bicentenar

Născut în Avrigul transil- van, la 6 iunie 1779, ingi- nerul Gheorghe Lazăr avea să devină ctitorul școlii ro- mânești din Muntenia. Locul și rolul său în istoria cul- turii noastre sînt cunoscute. La acest dublu centenar al nașterii amintim, omagial, contribuția sa la viața tea- trului.

Este știut că teatrul cult românesc se dezvoltă dato- rită școlii, dascălilor ei, pen- tru multe rosturi patriotice.

În 1816, Lazăr sosește în București, ca meditator; apoi, sprijinit de poetul Ian- cu Văcărescu, de C. Bălăcea- nu și de Iordache Goleacu, cflori ai școlaelor, va pune bazele învățămîntului mo- dernu românesc în București, prin participarea entuziastă — cu toată opreliștea fan- riotă — a studioșilor de toate vîrstele. În cadrul pro- gramului cultural de la Colegiul „Sfîntul Sava”, elevii lui Lazăr joacă, la îndem- nul acestuia, *Avarul* de Mo- lière, în limba română. Prin- tre spectatori s-ar fi afla! și Tudor Vladimirescu, în trecere prin Capitală. Inter- preții erau elevi și profesori, printre care și Heliade Ră- dulescu, viitorul continuator al operei didactice a lui Lazăr, fondatorul teatrului profesionist național (prin

Societatea Filarmonică, 1833). Scena pe care a rîsunat în- tîin dată vorba românească, în Muntenia, se afla pe lo- cul statuii ecvestre a lui Mi- hai Viteazul din piața Uni- versității. Clădirea avea două caturi, la etaj aflîndu-se sala „pentru ceremonii școlare”.

Această înfîripare teatrală, datorată marelui dascăl, va încălzi inimile multor iubi- tori de cuvînt românesc și, curînd, spectacolele diletante se vor înmulți, strădaniile culminînd cu înființarea Con- servatorului dramatic al So- cietății Filarmonice (1833— 1836), de pe băncile cărînia vor ieși primii noștri actori profesioniști. Lui Gheorghe Lazăr nu i-a fost dat să vadă roadele îndemnurilor sale. Le rememoram, însă, noi, urmașii, mereu, pentru mîndrie și învățămînte.

I. N.